

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор
Національного університету
«Одеська юридична академія»»,

Олег ТОДОШАК

« 13 »

ВИСНОВОК

**Національного університету «Одеська юридична академія» щодо
дисертації Завальнюк Ірини Володимирівни
на тему «Принцип історизму в сучасній юриспруденції», поданої на
здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за
спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
25 листопада 2024 р., протокол № 3**

Витяг

**з протоколу засідання фахового семінару кафедри історії держави та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
№ 4 від 12 листопада 2025 року**

Присутні:

завідувач кафедри історії держави та права, д.ю.н., професор Аніщук Н. В. —
науковий керівник;
професор кафедри історії держави та права, д.п.н., професор Вітман К. М.;
доцент кафедри історії держави та права, к.ю.н., доцент Єфремова Н. В.;
доцент кафедри історії держави та права, к.ю.н., доцент Горяга О. В.;
доцент кафедри історії держави та права, к.ю.н. Корнієнко І. В.;
асистент кафедри історії держави та права, Ужитчак А. Ю.

лаборант кафедри історії держави та права Колотило В. В.

З присутніх 1 доктор юридичних наук, 3 кандидати юридичних наук, 1 доктор політичних наук та 1 асистент кафедри – фахівці за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження Завальнюк І. В. на тему «Принцип історизму в сучасній юриспруденції», затвердженої Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» 25 листопада 2024 р., протокол № 3 та поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», щодо рекомендації до разового публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Слухали:

Доповідь здобувачки ступеня вищої освіти доктора філософії Завальнюк І. В. на тему «Принцип історизму в сучасній юриспруденції», поданого на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Доповідачка обґрунтувала актуальність обраної теми, визначила мету, завдання, методологію дисертаційного дослідження, охарактеризувала його об'єкт та предмет, виклала науково-практичну значимість роботи, надала відомості щодо впровадження результатів дослідження.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Аналізуючи роль історизму в правовій науці, можна побачити, що ще на початку формування основ правової думки важливим стало питання розуміння історичних передумов виникнення та розвитку правових систем. У контексті вивчення права принцип історизму забезпечує аналіз не лише формування правових норм, але й їх взаємозв'язку із суспільними та культурними процесами.

Історизм у праві, в традиційному розумінні, є принципом, який дозволяє досліджувати розвиток права через призму історичних подій, трансформацій суспільства та еволюції правової культури. На всіх етапах існування суспільства, він був і залишається важливим інструментом розуміння природи права, проте, незважаючи на це, його концептуальне осмислення продовжує викликати дискусії серед науковців. У вітчизняній правовій науці тема

історизму, як базового методологічного принципу, залишається недостатньо дослідженою. Це зумовлено як загальними теоретичними труднощами, так і історичними обставинами розвитку української правової думки.

У науковій літературі питання про функції історизму як методу правового аналізу висвітлено лише фрагментарно. Як правило, увага приділяється лише окремим аспектам його застосування, проте відсутній комплексний підхід до розуміння його значення для розвитку правової системи. У цьому контексті важливо наголосити, що історизм відіграє ключову роль у забезпеченні адаптивності та гнучкості права, що дозволяє правовій системі відповідати на виклики часу та забезпечувати стабільність суспільного порядку.

Сьогодні концепція історизму є однією з найбільш обговорюваних у правовій науці. Вона широко використовується у різних галузях знань для пояснення генези правових явищ, їхньої еволюції та впливу на сучасні правові реалії. Сучасна юриспруденція, зокрема українська, має всі можливості для поглибленого вивчення цього принципу, враховуючи значний інтерес до проблем правової спадковості та збереження національних правових традицій. Водночас відсутність комплексного осмислення принципу історизму зумовлює необхідність нових підходів до його аналізу.

Історизм у правовій науці стає особливо актуальним у періоди масштабних суспільних змін. У сучасному контексті реформування правової системи України дослідження історичних чинників, які впливають на формування права, є необхідним для розуміння його сучасних трансформацій. Принцип історизму дозволяє не лише осмислити минуле, але й запропонувати перспективи для майбутнього розвитку правової системи, спрямовуючи увагу на значення правових традицій у процесі відновлення національної ідентичності.

Дослідження принципу історизму в праві актуальне також через необхідність вивчення еволюції правової культури. Вона формується під впливом історичних умов і відображає цінності, ідеї та соціальні практики, що закріплюються у правовій системі. У цьому аспекті особливу увагу слід

приділити механізмам спадковості у праві, які забезпечують його стабільність і безперервність. Аналіз цих механізмів дозволяє виявити, як цей принцип сприяє збереженню правових традицій у контексті їх адаптації до сучасності.

Тематика дослідження історизму в праві має важливе значення і в контексті правотворчості. Принцип історизму дозволяє врахувати уроки минулого, запобігти повторенню помилок і запропонувати ефективні моделі правового регулювання. Особливої уваги заслуговує роль історизму у питаннях кодифікації права, яка є інструментом упорядкування правової системи та її адаптації до потреб суспільства. У цьому аспекті він забезпечує системність і послідовність законодавства, враховуючи історичний контекст його формування.

Дослідження принципу історизму є необхідним також у світлі аналізу правової спадщини України. Він дозволяє розкрити взаємозв'язок між національною правовою системою та загальноєвропейськими традиціями, що має важливе значення для гармонізації права в умовах європейської інтеграції. Цей принцип дозволяє осмислити унікальність української правової культури, водночас сприяючи її інтеграції у світовий правовий простір.

Тематика дослідження цього принципу, на жаль, ще недостатньо розкрита у працях українських науковців. Проте можна виділити ряд дослідників, які зробили внесок у розвиток цієї тематики. Серед них варто зазначити роботи Антошкіна В., Балинська О.М., Бедрій М.М., Бикова А.Я., Бондар В.С., Гаврецька М.Й., Гринько С.Д., Дудченко В. В., Завальнюк В.В., Завальнюк І.В., Зеленко І.П., Ілин Л.М., Каленюк О., Костицький М.В., Котюк О., Липитчук О., Лозинська І.В., Луконцева Ю.О., Майданик Р.А., Матвійчук І., Микієвич М., Мельничук О. С., Міхайліна Т.В., Ніколаєнко Н., Панов М., Поплавська М.В., Радейко Р.І., Сибірина Р.І., Сидоренко О.М., Турчак О.В., Турянський Ю., Хрідочкін А.В., Шевченко В.В., Яковлев М.В., Ященко В.А. та ін.

Серед зарубіжних авторів, які розглядали окремі аспекти питання історизму у праві, можна виділити праці таких дослідників, як, Августин, Дюркгейм, Фрідріх фон Савіньї, Гуго Г., Поппер К., Рейтц Дж., Сер Едвард

Бернет Тайлор, Шефер М. та ін. Їхні роботи дозволяють більш глибоко осмислити значення історизму у формуванні права та правових систем.

Все вищевикладене свідчить про актуальність і необхідність комплексного дослідження принципу історизму у правовій науці. Це дозволяє не лише зрозуміти генезу правових систем, але й запропонувати нові підходи до їх подальшого розвитку, забезпечуючи гармонійне поєднання традицій та сучасності у правотворенні

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Роботу виконано в рамках наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» у контексті теми: «Правове та соціальне життя України у людиноцентриському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 роки (державний реєстраційний номер 0122U000266) а також в межах плану науково-дослідної роботи кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія» - «Право і держава ХХІ століття: генезис, сучасність, перспективи» на 2021-2025 роки та у межах плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія».

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає у тому, щоб на основі аналізу теоретико-методологічних засад та історичного контексту визначити значення принципу історизму для правової науки, обґрунтувати його роль у формуванні сучасних правових систем і запропонувати шляхи інтеграції цього принципу в правотворчу діяльність України.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно виконати такі основні завдання:

- дослідити еволюцію наукових уявлень про історизм як методологічний принцип правової науки;
- виявити взаємозв'язок між принципом історизму та правовою спадщиною в контексті сучасних наукових досліджень;

- проаналізувати вплив принципу історизму на розвиток правових систем різних історичних епох;
- визначити роль історизму в адаптації правових норм до потреб суспільства та збереження правових традицій;
- обґрунтувати значення принципу історизму для побудови національної правової ідентичності;
- дослідити механізми впровадження принципу історизму у процес реформування законодавства України;
- проаналізувати взаємозв'язок між історизмом та правовою культурою в умовах трансформації суспільства;
- розкрити значення історизму для правотворчої діяльності в умовах зміни соціально-політичних умов;
- визначити методологічні особливості використання принципу історизму в сучасних юридичних дослідженнях;
- запропонувати шляхи подолання проблем впровадження принципу історизму в юридичну практику України.

Об'єктом дослідження є принцип історизму як міждисциплінарне методологічне явище в правовій науці, що виявляється в еволюції правових систем, трансформації праворозуміння та формуванні правової традиції.

Предметом дослідження є принцип історизму в сучасній юриспруденції.

Методи дослідження. Дослідження методологічних та практичних аспектів історизму в правовій науці вимагало застосування комплексу загальнонаукових і спеціально-наукових методів. Методологічну базу роботи утворили як традиційні підходи до правознавства, так і сучасні міждисциплінарні методи аналізу. Особливу увагу було приділено їх взаємозв'язку та взаємодоповнюваності, що дозволило забезпечити цілісність підходу до аналізу історизму як принципу правової науки.

При цьому центральне місце в методологічній основі дослідження займає принцип історизму як самостійний методологічний підхід, що пронизує усю роботу. Його застосування дало змогу розглядати правові явища у їхньому

історичному розвитку та взаємозв'язку, враховуючи історичний контекст на кожному етапі аналізу. Це відобразилося у використанні принципу історизму під час дослідження теоретичних засад (підрозділи 1.1., 1.2.), еволюції правових понять та інститутів (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3.), а також сучасних правових процесів, зокрема правотворчих практик і трансформації правової культури (підрозділи 3.1., 3.2.). Такий підхід дозволив виявити причинно-наслідкові зв'язки і закономірності правової еволюції, забезпечивши історичну обґрунтованість висновків дослідження.

Застосовано методи аналізу та синтезу, за допомогою яких можливим стало обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження принципу історизму (підрозділи 1.1., 1.2.), а також визначення категоріального апарату дослідження історизму у правовій науці (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3.).

Діалектичний метод дозволив дослідити еволюцію наукових уявлень про історизм та їх протиріччя (підрозділи 2.2., 2.3., 3.1.), а також осмислити проблеми інтеграції історизму у правотворчий процес (підрозділи 2.3., 3.1., 3.2.). Застосування системно-структурного методу послугувало засобом для дослідження принципу історизму як інструменту забезпечення спадковості та стабільності правової системи (підрозділи 2.2., 1.2., 3.1.).

Метод системного аналізу був використаний для оцінки впливу історизму на процес реформування правової системи України (підрозділи 3.1., 3.2.), а також для обґрунтування методологічних засад інтеграції історизму у сучасну правову науку (підрозділи 2.3., 3.1., 3.2.). Структурно-функціональний метод дав можливість запропонувати шляхи гармонізації правових систем на основі принципу історизму (підрозділ 3.1.), а також проаналізувати сучасні аспекти впровадження історизму в українське правотворення (підрозділ 3.2.). Зокрема, методи аналізу та синтезу були використані для розкриття теоретичних засад принципу історизму, а також для визначення його впливу на формування правових традицій і розуміння їхньої трансформації в умовах змін суспільства (підрозділи 1.1., 1.2.). Ці методи сприяли поглибленому аналізу основних

аспектів історичного впливу на розвиток права, дозволяючи виокремити ключові етапи еволюції правових систем.

Діалектичний метод дав змогу вивчити еволюцію наукових уявлень про історизм, виявити протиріччя між різними підходами до його розуміння та визначити місце історизму в системі юридичних методологій (підрозділи 2.1., 2.3.). Цей метод забезпечив критичне осмислення різних теорій історизму, сприяючи формулюванню нових наукових підходів до його аналізу. Застосування історичного методу забезпечило осмислення генези правових систем та їхнього взаємозв'язку із соціокультурними процесами в різні історичні періоди, що сприяло виявленню закономірностей правової еволюції (підрозділи 1.1., 1.2., 2.1., 2.2., 2.3.). Цей метод дозволив встановити прямий зв'язок між минулими правовими системами та їхнім впливом на сучасну правову практику.

Системно-структурний метод був використаний для аналізу функціональної ролі історизму у забезпеченні стабільності правової системи та її здатності адаптуватися до соціальних змін (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3., 3.1.). Цей підхід сприяв визначенню системних зв'язків між правовими нормами, принципами та традиціями, що формують стійкість правового регулювання. Крім того, системно-структурний метод дозволив дослідити механізми збереження правової спадщини та розробки нормативних актів, які ґрунтуються на принципах історичної спадковості (підрозділ 3.1.).

Структурно-функціональний підхід надав можливість визначити особливості впровадження історизму в правотворчість, зокрема його роль у процесах кодифікації законодавства, що дозволило досягти системності та узгодженості в нормативно-правових актах (підрозділи 2.3., 3.2.). Особливу увагу було приділено аналізу структурних змін у правовій системі, спрямованих на гармонізацію національного законодавства із міжнародними стандартами.

Порівняльно-правовий метод застосовано для аналізу зарубіжного досвіду використання історизму в правотворчій діяльності, що дозволило виявити

спільні риси та унікальні аспекти правових систем різних країн (підрозділи 2.2., 3.1.). Це сприяло розробці рекомендацій щодо адаптації найкращих практик до умов сучасної України. Дослідження порівняльного характеру дало змогу уточнити особливості національної правової системи та її відмінності від зарубіжних аналогів.

Формально-юридичний метод використовувався для вивчення нормативно-правових актів, які регулюють питання збереження правової спадщини, що дозволило уточнити зміст правових норм та принципів їхнього впровадження у сучасну правову систему (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3., 3.1.).

Герменевтичний метод застосовано для інтерпретації правових текстів і норм у їхньому історичному та соціокультурному контексті (підрозділи 2.2., 3.2.). Цей метод дозволив розкрити глибинний зміст правових принципів і традицій, відображених у нормативних актах, а також простежити еволюцію значень правових норм крізь призму правової культури та історичного досвіду.

Логіко-семантичний метод сприяв удосконаленню категоріального апарату дослідження, уточненню та деталізації понять “історизм”, “правова спадковість” та “правова культура” (підрозділ 2.3.). Логіко-правовий метод дав можливість обґрунтувати значення принципу історизму для формування правової культури та правосвідомості в умовах соціальних трансформацій, а також для визначення шляхів збереження правової ідентичності в умовах змін суспільного устрою (підрозділ 3.2.).

Аксіологічний підхід забезпечив аналіз значення історичних цінностей у формуванні правових систем, зокрема у контексті їхньої гармонізації з сучасними вимогами суспільства, що дозволило обґрунтувати роль історизму у забезпеченні стійкості правової системи (підрозділи 3.1., 3.2.).

Антропологічний підхід дозволив описати зв'язок між історичними правовими традиціями та їхнім впливом на формування правової ідентичності особи, що є основою для гармонійного розвитку суспільства (підрозділи 2.2., 2.1.).

Загальні прийоми наукового пізнання – аналіз і синтез (підрозділи 1.1., 1.2.), дедукція та індукція (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3.), абстрагування (розділи 2, 3) і конкретизація (підрозділи 3.1., 3.2) – використовувалися на всіх етапах дослідження.

Крім того, застосування принципу історизму дозволило дотриматися таких загальних принципів наукового пізнання, як системність, об'єктивність, комплексність та історична обґрунтованість, що забезпечило всебічність аналізу.

Результати роботи базуються на ретельному використанні зазначених методів, що у своїй сукупності дало змогу всебічно висвітлити проблематику історизму у правовій науці.

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження склали праці вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі історії права, філософії права, порівняльного правознавства та теорії держави і права.

Нормативна база дослідження включає: Загальна декларація прав людини 1948 року, Конституція США 1787 року, Цивільний кодекс Франції 1804 року, Codice Civile Італії 1865 року, Кіотський протокол 1997 року, Factory Act 1833 року, Велика хартія вольностей, Декларація прав людини і громадянина 1789 року, Конституція Пилипа Орлика, Англійський Білль про права 1689 року, Наполеонівський кодекс, Німецький цивільний кодекс та ін. У роботі були використані профільні офіційні документи різних країн.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що робота є одним із перших комплексних досліджень, в якому з використанням сучасних наукових праць та методів наукового пізнання визначено теоретико-методологічні засади принципу історизму в сучасній юриспруденції. У результаті проведеної роботи сформульовано нові наукові положення та висновки, які запропоновані здобувачем особисто. Основні з них такі:

уперше:

розкрито гносеологічний статус принципу історизму у структурі сучасного праворозуміння. Уперше доведено, що принцип історизму відіграє не

лише евристичну або ретроспективно-аналітичну роль у правових дослідженнях, але й виконує гносеологічну функцію, формуючи підстави для осмислення права як знання, що еволюціонує у часі. Показано, що історизм є ключовим елементом у формуванні правової свідомості, оскільки дозволяє виявляти трансформації понять «право», «справедливість», «закон» у змінних історико-культурних контекстах. Це дає підстави розглядати історизм як компонент гносеологічної моделі праворозуміння, яка базується на принципах спадковості, критичної рефлексії та правової пам'яті;

обґрунтовано роль принципу історизму як інструмента критичного правового мислення. Продемонстровано, що принцип історизму здатен виконувати функцію критичної методології, що дозволяє не лише пояснювати правову дійсність у світлі минулого, але й піддавати сумніву усталені нормативні конструкти. Історизм у цьому сенсі виводиться за межі дескриптивного підходу та розглядається як засіб переосмислення правових доктрин, їх нормативного ядра та культурного контексту. Він виступає фундаментом для побудови нових парадигм праворозуміння, здатних адаптуватися до умов змінності й динаміки сучасного правового світу;

запропоновано нове розуміння юридичної етнології як методологічного інструменту гармонізації правових систем. Цей підхід передбачає інтеграцію локальних правових традицій у загальнонаціональні та міжнародні правові структури шляхом правового плюралізму й етнографічного аналізу із врахуванням соціокультурного контексту. Такий підхід забезпечує баланс між універсальними правовими стандартами та правовою ідентичністю окремих спільнот;

систематизовано механізми методологічного синтезу, що ґрунтуються на принципі історизму. Запропоновано концептуалізацію принципу історизму як інтеграційного методу, який поєднує різноманітні підходи: герменевтичний, аксіологічний, антропологічний, порівняльно-правовий та інші. Історизм представлено як концептуальний каркас для формування міждисциплінарного підходу до права, що дозволяє комплексно аналізувати правові явища в їхній

історичній, культурній, соціальній і нормативній детермінації. Такий синтез відкриває нові можливості для системного осмислення правових процесів, заснованих на історичній пам'яті, правовій тяглості та культурній обумовленості.

Удосконалено:

методологічну основу аналізу правових явищ, яка базується на поєднанні історичного підходу з гносеологічним і міждисциплінарним аналізом. Замість суто історико-догматичного підходу, запропоновано цілісну методологічну конструкцію, що передбачає вивчення права як динамічного феномену, котрий формується у взаємодії історичних наративів, культурних контекстів і трансформацій правосвідомості. Такий підхід дозволив поглибити розуміння права як плинного, багатовимірного та контекстуально змінного явища, що потребує історично чутливої аналітики;

інструментарій оцінки правових реформ шляхом включення історизму як критерію методологічної релевантності правових змін. Запропоновано оцінювати ефективність і легітимність реформ не лише за правовими або соціальними показниками, а й з позицій спадковості, відповідності історичній логіці розвитку правової системи та наявності зв'язку з попередніми нормативними моделями. Такий підхід забезпечує уникнення нормативного розриву, сприяє стабільності правового порядку і знижує ризики правової дезінтеграції у перехідні періоди;

підхід до розуміння правової спадковості не як механічного наслідування норм, а як процесу усвідомленої трансформації історичних правових принципів із урахуванням сучасних викликів. Визначено критерії правової спадковості, що включають структурну тяглість нормативної системи, інституційну спадкоємність та ціннісну відповідність. Запропонована модель спадковості дозволяє гармонізувати минулі правові форми з сучасним законодавством без втрати легітимності і правової культури;

підходи до формування правничої освітньої парадигми, у якій історизм відіграє ключову роль як основа критичного мислення й аксіологічного аналізу.

Запропоновано включення історико-методологічного компоненту до навчальних курсів, що забезпечить розуміння еволюції правових систем, механізмів правової рецепції, особливостей трансформації правових ідей. Такий підхід сприяє підготовці фахівців, здатних аналізувати право у його історичній тяглості, оцінювати реформаторські процеси з урахуванням правової ідентичності суспільства та розуміти право не лише як набір норм, а як культурно-історичне явище.

Дістали подальшого розвитку:

концепція історизму як інструмента інтеграції української правової системи в європейський правовий простір. У роботі підкреслено, що принцип історизму дозволяє здійснювати гармонізацію не шляхом прямої рецепції норм, а через врахування національних правових традицій, історичного досвіду й культурних архетипів, що забезпечує більш глибоке й органічне засвоєння загальнолюдських правових цінностей;

підхід до законодавчої техніки, який базується на концепції історичної чутливості нормотворення. Обґрунтовано, що врахування історичного контексту, правової спадщини та правових архетипів під час створення нових норм дозволяє забезпечити тяглість правового регулювання, підвищити його легітимність і стабільність. Особливу увагу приділено можливості застосування історизму у процесі кодифікації, адаптації зарубіжного досвіду, правової модернізації;

розширено підхід до правової культури як динамічного феномену, що формується на перетині традиції, сучасної правосвідомості й історичного досвіду. Підкреслено, що принцип історизму сприяє вихованню глибшого правового мислення, здатного оцінювати сучасні юридичні реалії через призму тяглості правових ідей. Запропоновано конкретні напрями формування правової культури — від змісту юридичної освіти до механізмів правової комунікації — які враховують потребу суспільства у ціннісно навантаженому, а не лише нормативно-формалізованому правовому порядку;

уточнено роль історизму як інструмента системності та узгодженості нормативного масиву в умовах нормативного плюралізму. Історизм тут виступає як регулятор внутрішньої логіки законодавства, що дозволяє уникати фрагментарності, суперечливості та правового розриву між минулим і сучасністю. Акцент зроблено на нормативній і ціннісній спадкоємності як критеріях сталого правового розвитку;

поглиблено підхід до правової просвіти як складника правової культури, де історизм виконує функцію когнітивного містка між нормативним змістом права та його ціннісно-історичним підґрунтям. Обґрунтовано, що ознайомлення громадян із правовою історією сприяє зростанню рівня довіри до правових інститутів, формуванню активної правової позиції та розширенню суспільного діалогу щодо напрямів правової трансформації.

Додатково, у роботі запропоновано нові підходи до дослідження правових систем з урахуванням їх історичної еволюції та розроблено інструменти для оцінки ефективності правових реформ із позиції історизму. Запропоновано критерії оцінки правової спадковості, що дозволяють забезпечити узгодженість між минулим і сучасним у правовій системі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені в роботі висновки і пропозиції можуть бути використані у:

— правотворчій діяльності — для вдосконалення національного законодавства через інтеграцію історичного підходу у процес кодифікації та гармонізації нормативно-правових актів, що забезпечить стабільність та спадковість правової системи;

— науково-дослідній діяльності — для розробки та уточнення теоретико-методологічних основ юридичних досліджень, зокрема у сферах, пов'язаних із правовою культурою, правовою спадковістю та інтеграцією принципу історизму в правотворчість;

— навчальному процесі — при викладанні дисциплін, пов'язаних із теорією держави і права, історією правових систем, правовою культурою, а

також у підготовці спеціалізованих курсів, посібників та підручників для студентів юридичних факультетів.

Крім того, результати дослідження можуть бути використані під час підготовки рекомендацій щодо впровадження історичного підходу у процес реформування національного законодавства. Вони також мають значення для формування державної правової політики, орієнтованої на збереження національних традицій у контексті інтеграції міжнародних правових стандартів.

Апробація результатів дослідження.

Основні положення результатів дисертаційного дослідження, винесені узагальнення і висновки обговорено на засіданнях кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія», а також були оприлюднені та обговорювалися на такій національній науково-практичній конференції «Стратегії і трансформації юридичної науки в умовах сталого розвитку суспільства» (м. Рівне, 6-7 грудня 2024 р.)

Публікації. Основні положення та висновки дисертації відображено у 5 наукових публікаціях, з яких 4 статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 1 публікація – тези доповіді на національній науково-практичній конференції.

Структура дисертації. складається з анотації (українською та англійською мовами), вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків (1 додаток на 2 сторінках). Загальний обсяг роботи складає 208 сторінок, з яких основний зміст – 165 сторінки, список використаних джерел (246 найменувань, що розміщено на 31 сторінках).

По закінченню доповіді Завальнюк І. В. присутніми були поставлені такі запитання:

Доцент кафедри історії держави та права, к.ю.н., Єфремова Н. В. запитала: «У чому полягає ключова різниця між історизмом як принципом методологічного пізнання та історизмом як світоглядною установкою

юридичної науки, і як ця відмінність впливає на розуміння еволюції права в сучасному українському контексті??»

Завальнюк І. В. відповіла:

Історизм як методологічний принцип у сучасній юриспруденції відображає об'єктивний підхід до пізнання права через призму його історичного розвитку, тоді як історизм, як світоглядна установка, визначає ціннісно-філософське

бачення взаємозв'язку права, суспільства і культури. Принцип історизму забезпечує інструменти аналізу, а історизм як світоглядна установка юридичної науки - формує сенсове підґрунтя осмислення права як продукту історичної еволюції. Саме їх взаємодія дозволяє сучасній українській правовій науці осмислити право не як статичну систему норм, а як динамічну форму суспільного досвіду, що розвивається крізь призму національної історії та культурної ідентичності.

Доцент кафедри історії держави та права, к.ю.н., Горяга О. В. запитала: «Як принцип історизму допомагає зрозуміти взаємозв'язок між юридичною етнологією, що вивчає локальні правові традиції, і правовим плюралізмом, який показує співіснування різних правових систем у суспільстві??»

Завальнюк І. В. пояснила:

Принцип історизму допомагає зрозуміти взаємозв'язок між юридичною етнологією та правовим плюралізмом, показуючи, як локальні правові традиції формувалися під впливом історичних і культурних чинників і як вони нині співіснують у межах різних правових систем. Юридична етнологія зосереджується саме на збереженні унікальності національних правових практик певних спільнот, тоді як правовий плюралізм досліджує їхню взаємодію в єдиному соціальному просторі.

Доцент кафедри історії держави та права, к.ю.н. Корнієнко І. В.: «Яким чином історизм забезпечує методологічний баланс між традицією та

новацією в праві, і чи можливе гармонійне співіснування історичної тяглості з вимогами правової модернізації в умовах глобалізації?».

Завальнюк І. В. пояснила, що історизм виступає методологічним мостом між традицією та новацією, адже дозволяє зберігати ціннісну спадкоємність права, одночасно відкриваючи простір для модернізації та адаптації до нових соціальних умов. Завдяки історичному аналізу можливо інтегрувати сучасні правові ідеї у національний контекст, підтримуючи континуїтет та безперервність правового розвитку. Це забезпечує гармонійне поєднання національних правових традицій із європейськими стандартами, зберігаючи ідентичність правової системи в умовах глобалізації та уникаючи правового еклектизму.

Професор кафедри історії держави та права, д.п.н., Вітман К. М. запитав: «У чому полягає гносеологічне значення принципу історизму для формування правової свідомості: чи здатне історичне мислення змінювати уявлення суспільства про справедливість і легітимність права?»

Завальнюк І. В.:

Гносеологічне значення історизму полягає у тому, що він формує підґрунтя для глибшого розуміння природи права як знання, що змінюється у часі. Осмислення історичних форм справедливості та законності дозволяє виявити як змінювались уявлення про правду, рівність і свободу в різні епохи, що формує сучасну правову свідомість. Історизм навчає сприймати право не як зовнішнього примусу, а як результат тривалого духовного і культурного розвитку суспільства, тим самим поглиблюючи довіру до правових інститутів і сприяючи усвідомленню їх моральної природи.

Асистент кафедри історії держави та права, Ужитчак А. Ю. запитала: «Як історизм може слугувати критерієм оцінки ефективності правових реформ; чи здатний аналіз спадковості та історичної логіки розвитку правової системи запобігти нормативним розривам у законодавстві?»

Завальнюк І. В. відповіла:

Як критерій оцінки правових реформ, принцип історизму дозволяє визначати їхню ефективність не лише за формальними показниками, а й за відповідністю історичній логіці розвитку правової системи. Історичний аналіз допомагає виявити спадковість нормативних моделей, їх внутрішню узгодженість і зв'язок із національними правовими традиціями. Це унеможливорює появу нормативного розриву - ситуації, коли реформи суперечать глибинним засадам правосвідомості суспільства.

Доцент кафедри історії держави та права, к.ю.н., Горяга О. В. запитала: «Наскільки застосування принципу історизму у правотворчості може сприяти зміцненню національної правової ідентичності України, не ізолюючи її від європейського правового простору, а навпаки, гармонізуючи із ним на основі історичної чутливості та культурної спадковості?»

Завальнюк І. В. відповіла, застосування принципу історизму у правотворчості сприяє зміцненню національної правової ідентичності, адже забезпечує врахування історичного досвіду, традиційних правових архетипів і культурних цінностей під час розробки нових нормативних актів. Водночас цей підхід не ізолює Україну від європейського правового простору, а навпаки дозволяє інтегрувати міжнародні стандарти через призму історичної чутливості та національної специфіки. Завдяки цьому формується правова система, яка поєднує універсальні засади верховенства права із збереженням власної правової спадщини та культурної самобутності

Після відповідей на запитання виступила науковий керівник – завідувач кафедри історії держави та права, д.ю.н., професор Аніщук Ніна Володимирівна.

Науковий керівник вказала, що дисертаційна робота Завальнюк Ірини Володимирівни є ґрунтовним і комплексним науковим дослідженням, присвяченим одній із ключових проблем сучасної юриспруденції — дослідженню принципу історизму, як фундаментальної основи розвитку права через призму історичних подій, трансформацій суспільства та еволюції правової культури. Актуальність теми полягає в тому, що принцип історизму у

праві є важливим інструментом пізнання закономірностей розвитку правової системи, забезпечуючи її адаптацію до сучасних суспільних викликів. У контексті реформування українського законодавства вивчення історичних передумов формування права сприяє збереженню правових традицій та зміцненню національної правової ідентичності.

У своїй дисертації, Завальнюк І. В. продемонструвала високий рівень методологічної підготовки, ґрунтовно поєднавши загальнонаукові та спеціально-наукові методи пізнання. Комплексне використання діалектичного, системно-структурного, структурно-функціонального, порівняльно-правового, герменевтичного та логіко-правового підходів забезпечило всебічне осмислення принципу історизму як методологічної основи сучасної юриспруденції. Особливо цінним є поєднання традиційних і сучасних міждисциплінарних підходів, що дозволило не лише простежити еволюцію правових систем, а й виявити закономірності їх адаптації до сучасних соціокультурних змін.

У роботі розкрито гносеологічний статус принципу історизму в структурі сучасного праворозуміння. Уперше обґрунтовано, що принцип історизму має не лише евристичне та ретроспективно-аналітичне значення в сучасній юриспруденції, а й виконує гносеологічну функцію, виступаючи основою для розуміння права як динамічного явища. Доведено, що історизм є ключовим чинником у формуванні правової свідомості, оскільки забезпечує виявлення трансформацій таких понять, як понять: «право», «справедливість», «закон» у різних історико-культурних контекстах.

Дисертантка упевнено орієнтується у складному правовому матеріалі, демонструє глибоке знання історико-правових витоків проблематики. Ретельний історико-правовий аналіз дозволив Завальнюк І. В. показати еволюцію принципу історизму, як фундаментальної основи сучасної юриспруденції.

Особливої уваги заслуговує запропоноване нове трактування юридичної етнології, яка охоплює широкий спектр досліджень, зокрема правовий

плюралізм, права корінних народів, мультикультуралізм у правових системах і вплив цифровізації на збереження культурної ідентичності. Сучасні тенденції розвитку цього напрямку дослідження сприяють не лише глибшому розумінню функціонування права у різних соціокультурних контекстах, але й формуванню нових підходів до гармонізації правових систем у багатонаціональних державах.

Дисертаційна робота характеризується високим рівнем аргументованості, глибоким концептуальним аналізом та логічною структурою. Результати дослідження мають як теоретичне, так і прикладне значення. Вони можуть бути використані у правотворчій, правозастосовній та експертній діяльності.

Завальнюк Ірина Володимирівна у процесі виконання дисертаційного дослідження зарекомендувала себе як самостійна, відповідальна і цілеспрямована дослідниця, здатна вирішувати складні теоретико-прикладні проблеми сучасної юриспруденції. Індивідуальний план наукової роботи виконано в повному обсязі, результати дослідження пройшли апробацію на наукових конференціях і відображені в публікаціях у фахових виданнях.

З огляду на актуальність теми, новизну отриманих результатів, глибину теоретичного аналізу, належне методологічне обґрунтування та практичну значущість висновків, дисертаційну роботу Завальнюк Ірини Володимирівни «Принцип історизму в сучасній юриспруденції» можна вважати завершеним самостійним науковим дослідженням, яке відповідає вимогам, що висуваються до робіт такого рівня.

З огляду на все зазначене, можна констатувати, що робота може бути подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», та рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

У обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор політичних наук, професор Вітман К. М. зазначив, що проведена значна робота, проте як і у будь-якому дослідженні, є зауваження та рекомендації. Об'єкт вужче, ніж предмет. Оскільки Ви вказуєте, що об'єкт –

принцип принцип історизму в юридичній науці. Але наука є складовою юриспруденції.

Дисертаційне дослідження є ґрунтованим науковим дослідженням, що вирізняється актуальністю, логічною структурою та глибиною теоретичного аналізу. Робота має наукову новизну й практичну значущість, а її результати можуть бути рекомендовані до захисту.

Кандидат юридичних наук, доцент Єфремова Н. В. Робота є якісним і комплексним дослідженням, у якому розкрито важливі теоретичні та прикладні аспекти принципу історизму в юриспруденції.

У цілому робота має позитивне враження, та дисертаційне дослідження Завальнюк І. В. може бути рекомендоване до захисту.

Кандидат юридичних наук, доцент Горяга О. В. Оцінюючи дисертаційне дослідження Завальнюк І.В. на тему «Принцип історизму в сучасній юриспруденції», як самостійне, логічно завершене і таке що має актуальність, новизну, теоретичне та практичне значення, варто висловити зауваження: в анотації вказано вислів «вирішено наукову проблему», але ж це не докторська дисертація. Доцільно було б уточнити, що «вирішено наукове завдання». Зроблене зауваження мають рекомендаційний, дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи. Дослідження має методологічну обґрунтованість, практичну значущість отриманих результатів та загалом робота має позитивне враження, тому може бути рекомендованим до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Корнієнко І. В. зазначила, що дисертаційне дослідження є змістовним та цілісним науковим дослідженням, що характеризується високим рівнем теоретичного опрацювання. Отримані результати мають наукову та практичну цінність, проте є і кілька зауважень: виникають питання: «історизм і методологічний принцип історизму – це синоніми?», з роботи дещо не зрозуміло; а також «що таке сучасна юриспруденція?».

Вказані зауваження не впливають на загальне враження від роботи. Дисертаційна робота відповідає вимогам і може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій раді.

Асистент Ужитчак А. Ю. зазначила, що пред'явлена дисертація вирізняється актуальністю теми, логічною побудовою та переконливими висновками. Робота демонструє належний рівень підготовки Завальнюк І. В. і заслуговує на рекомендацію до захисту.

ПОСТАНОВИЛИ:

На основі результатів обговорення дисертаційного дослідження Завальнюк І. В. «Принцип історизму в сучасній юриспруденції» поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» прийняти висновок у наступній редакції:

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації Завальнюк Ірини Володимирівни на тему «Принцип історизму в сучасній юриспруденції», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Робота виконана на кафедрі історії держави та права Національного університету «Одеська юридична академія».

Тема дисертації схвалена та затверджена рішенням Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 3 від 25 листопада 2024 року).

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор Аніщук Н. В.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Аналізуючи роль історизму в правовій науці, можна побачити, що ще на початку формування основ правової думки важливим стало питання розуміння історичних передумов виникнення та розвитку правових систем. У контексті вивчення права принцип історизму

забезпечує аналіз не лише формування правових норм, але й їх взаємозв'язку із суспільними та культурними процесами.

Історизм у праві, в традиційному розумінні, є принципом, який дозволяє досліджувати розвиток права через призму історичних подій, трансформацій суспільства та еволюції правової культури. На всіх етапах існування суспільства, він був і залишається важливим інструментом розуміння природи права, проте, незважаючи на це, його концептуальне осмислення продовжує викликати дискусії серед науковців. У вітчизняній правовій науці тема історизму, як базового методологічного принципу, залишається недостатньо дослідженою. Це зумовлено як загальними теоретичними труднощами, так і історичними обставинами розвитку української правової думки.

У науковій літературі питання про функції історизму як методу правового аналізу висвітлено лише фрагментарно. Як правило, увага приділяється лише окремим аспектам його застосування, проте відсутній комплексний підхід до розуміння його значення для розвитку правової системи. У цьому контексті важливо наголосити, що історизм відіграє ключову роль у забезпеченні адаптивності та гнучкості права, що дозволяє правовій системі відповідати на виклики часу та забезпечувати стабільність суспільного порядку.

Сьогодні концепція історизму є однією з найбільш обговорюваних у правовій науці. Вона широко використовується у різних галузях знань для пояснення генези правових явищ, їхньої еволюції та впливу на сучасні правові реалії. Сучасна юриспруденція, зокрема українська, має всі можливості для поглибленого вивчення цього принципу, враховуючи значний інтерес до проблем правової спадковості та збереження національних правових традицій. Водночас відсутність комплексного осмислення принципу історизму зумовлює необхідність нових підходів до його аналізу.

Історизм у правовій науці стає особливо актуальним у періоди масштабних суспільних змін. У сучасному контексті реформування правової системи України дослідження історичних чинників, які впливають на формування права, є необхідним для розуміння його сучасних трансформацій.

Принцип історизму дозволяє не лише осмислити минуле, але й запропонувати перспективи для майбутнього розвитку правової системи, спрямовуючи увагу на значення правових традицій у процесі відновлення національної ідентичності.

Дослідження принципу історизму в праві актуальне також через необхідність вивчення еволюції правової культури. Вона формується під впливом історичних умов і відображає цінності, ідеї та соціальні практики, що закріплюються у правовій системі. У цьому аспекті особливу увагу слід приділити механізмам спадковості у праві, які забезпечують його стабільність і безперервність. Аналіз цих механізмів дозволяє виявити, як цей принцип сприяє збереженню правових традицій у контексті їх адаптації до сучасності.

Тематика дослідження історизму в праві має важливе значення і в контексті правотворчості. Принцип історизму дозволяє врахувати уроки минулого, запобігти повторенню помилок і запропонувати ефективні моделі правового регулювання. Особливої уваги заслуговує роль історизму у питаннях кодифікації права, яка є інструментом упорядкування правової системи та її адаптації до потреб суспільства. У цьому аспекті він забезпечує системність і послідовність законодавства, враховуючи історичний контекст його формування.

Дослідження принципу історизму є необхідним також у світлі аналізу правової спадщини України. Він дозволяє розкрити взаємозв'язок між національною правовою системою та загальноєвропейськими традиціями, що має важливе значення для гармонізації права в умовах європейської інтеграції. Цей принцип дозволяє осмислити унікальність української правової культури, водночас сприяючи її інтеграції у світовий правовий простір.

Тематика дослідження цього принципу, на жаль, ще недостатньо розкрита у працях українських науковців. Проте можна виділити ряд дослідників, які зробили внесок у розвиток цієї тематики. Серед них варто зазначити роботи Антошкіна В., Балинська О.М., Бедрій М.М., Бикова А.Я., Бондар В.С., Гаврецька М.Й., Гринько С.Д., Дудченко В. В., Завальнюк В.В., Завальнюк І.В.,

Зеленко І.П., Ілін Л.М., Каленюк О., Костицький М.В., Котюк О., Липитчук О., Лозинська І.В., Луконцева Ю.О., Майданик Р.А., Матвійчук І., Микієвич М., Мельничук О. С., Міхайліна Т.В., Ніколаєнко Н., Панов М., Поплавська М.В., Радейко Р.І., Сибірина Р.І., Сидоренко О.М., Турчак О.В., Турянський Ю., Хрідочкін А.В., Шевченко В.В., Яковлєв М.В., Ященко В.А. та ін.

Серед зарубіжних авторів, які розглядали окремі аспекти питання історизму у праві, можна виділити праці таких дослідників, як, Августин, Дюркгейм, Фрідріх фон Савіньї, Гуго Г., Поппер К., Рейтц Дж., Сер Едвард Бернет Тайлор, Шефер М. та ін. Їхні роботи дозволяють більш глибоко осмислити значення історизму у формуванні права та правових систем.

Все вищевикладене свідчить про актуальність і необхідність комплексного дослідження принципу історизму у правовій науці. Це дозволяє не лише зрозуміти генезу правових систем, але й запропонувати нові підходи до їх подальшого розвитку, забезпечуючи гармонійне поєднання традицій та сучасності у правотворенні

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Роботу виконано в рамках наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» у контексті теми: «Правове та соціальне життя України у людиноцентриському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 роки (державний реєстраційний номер 0122U000266) а також в межах плану науково-дослідної роботи кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія» - «Право і держава ХХІ століття: генезис, сучасність, перспективи» на 2021-2025 роки та у межах плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія».

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у тому, щоб на основі аналізу теоретико-методологічних засад та історичного контексту визначити значення принципу історизму для правової науки, обґрунтувати його роль у формуванні сучасних правових систем і

запропонувати шляхи інтеграції цього принципу в правотворчу діяльність України.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно виконати такі основні завдання:

- дослідити еволюцію наукових уявлень про історизм як методологічний принцип правової науки;
- виявити взаємозв'язок між принципом історизму та правовою спадщиною в контексті сучасних наукових досліджень;
- проаналізувати вплив принципу історизму на розвиток правових систем різних історичних епох;
- визначити роль історизму в адаптації правових норм до потреб суспільства та збереження правових традицій;
- обґрунтувати значення принципу історизму для побудови національної правової ідентичності;
- дослідити механізми впровадження принципу історизму у процес реформування законодавства України;
- проаналізувати взаємозв'язок між історизмом та правовою культурою в умовах трансформації суспільства;
- розкрити значення історизму для правотворчої діяльності в умовах зміни соціально-політичних умов;
- визначити методологічні особливості використання принципу історизму в сучасних юридичних дослідженнях;
- запропонувати шляхи подолання проблем впровадження принципу історизму в юридичну практику України.

Об'єктом дослідження є принцип історизму як міждисциплінарне методологічне явище в правовій науці, що виявляється в еволюції правових систем, трансформації праворозуміння та формуванні правової традиції.

Предметом дослідження є принцип історизму в сучасній юриспруденції.

Методи дослідження. Дослідження методологічних та практичних аспектів історизму в правовій науці вимагало застосування комплексу

загальнонаукових і спеціально-наукових методів. Методологічну базу роботи утворили як традиційні підходи до правознавства, так і сучасні міждисциплінарні методи аналізу. Особливу увагу було приділено їх взаємозв'язку та взаємодоповнюваності, що дозволило забезпечити цілісність підходу до аналізу історизму як принципу правової науки.

При цьому центральне місце в методологічній основі дослідження займає принцип історизму як самостійний методологічний підхід, що пронизує усю роботу. Його застосування дало змогу розглядати правові явища у їхньому історичному розвитку та взаємозв'язку, враховуючи історичний контекст на кожному етапі аналізу. Це відобразилося у використанні принципу історизму під час дослідження теоретичних засад (підрозділи 1.1., 1.2.), еволюції правових понять та інститутів (підрозділи 2.1.–2.3.), а також сучасних правових процесів, зокрема правотворчих практик і трансформації правової культури (підрозділи 3.1., 3.2.). Такий підхід дозволив виявити причинно-наслідкові зв'язки і закономірності правової еволюції, забезпечивши історичну обґрунтованість висновків дослідження.

Застосовано методи аналізу та синтезу, за допомогою яких можливим стало обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження принципу історизму (підрозділи 1.1., 1.2.), а також визначення категоріального апарату дослідження історизму у правовій науці (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3.).

Діалектичний метод дозволив дослідити еволюцію наукових уявлень про історизм та їх протиріччя (підрозділи 2.2., 2.3., 3.1.), а також осмислити проблеми інтеграції історизму у правотворчий процес (підрозділи 2.3., 3.1., 3.2.). Застосування системно-структурного методу послугувало засобом для дослідження принципу історизму як інструменту забезпечення спадковості та стабільності правової системи (підрозділи 2.2., 1.2., 3.1.).

Метод системного аналізу був використаний для оцінки впливу історизму на процес реформування правової системи України (підрозділи 3.1., 3.2.), а також для обґрунтування методологічних засад інтеграції історизму у сучасну правову науку (підрозділи 2.3., 3.1., 3.2.). Структурно-функціональний метод

дав можливість запропонувати шляхи гармонізації правових систем на основі принципу історизму (підрозділ 3.1.), а також проаналізувати сучасні аспекти впровадження історизму в українське правотворення (підрозділ 3.2.). Зокрема, методи аналізу та синтезу були використані для розкриття теоретичних засад принципу історизму, а також для визначення його впливу на формування правових традицій і розуміння їхньої трансформації в умовах змін суспільства (підрозділи 1.1., 1.2.). Ці методи сприяли поглибленому аналізу основних аспектів історичного впливу на розвиток права, дозволяючи виокремити ключові етапи еволюції правових систем.

Діалектичний метод дав змогу вивчити еволюцію наукових уявлень про історизм, виявити протиріччя між різними підходами до його розуміння та визначити місце історизму в системі юридичних методологій (підрозділи 2.1., 2.3.). Цей метод забезпечив критичне осмислення різних теорій історизму, сприяючи формулюванню нових наукових підходів до його аналізу. Застосування історичного методу забезпечило осмислення генези правових систем та їхнього взаємозв'язку із соціокультурними процесами в різні історичні періоди, що сприяло виявленню закономірностей правової еволюції (підрозділи 1.1., 1.2., 2.1., 2.2., 2.3.). Цей метод дозволив встановити прямий зв'язок між минулими правовими системами та їхнім впливом на сучасну правову практику.

Системно-структурний метод був використаний для аналізу функціональної ролі історизму у забезпеченні стабільності правової системи та її здатності адаптуватися до соціальних змін (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3., 3.1.). Цей підхід сприяв визначенню системних зв'язків між правовими нормами, принципами та традиціями, що формують стійкість правового регулювання. Крім того, системно-структурний метод дозволив дослідити механізми збереження правової спадщини та розробки нормативних актів, які ґрунтуються на принципах історичної спадковості (підрозділ 3.1.).

Структурно-функціональний підхід надав можливість визначити особливості впровадження історизму в правотворчість, зокрема його роль у

процесах кодифікації законодавства, що дозволило досягти системності та узгодженості в нормативно-правових актах (підрозділи 2.3., 3.2.). Особливу увагу було приділено аналізу структурних змін у правовій системі, спрямованих на гармонізацію національного законодавства із міжнародними стандартами.

Порівняльно-правовий метод застосовано для аналізу зарубіжного досвіду використання історизму в правотворчій діяльності, що дозволило виявити спільні риси та унікальні аспекти правових систем різних країн (підрозділи 2.2., 3.1.). Це сприяло розробці рекомендацій щодо адаптації найкращих практик до умов сучасної України. Дослідження порівняльного характеру дало змогу уточнити особливості національної правової системи та її відмінності від зарубіжних аналогів.

Формально-юридичний метод використовувався для вивчення нормативно-правових актів, які регулюють питання збереження правової спадщини, що дозволило уточнити зміст правових норм та принципів їхнього впровадження у сучасну правову систему (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3., 3.1.).

Герменевтичний метод застосовано для інтерпретації правових текстів і норм у їхньому історичному та соціокультурному контексті (підрозділи 2.2., 3.2.). Цей метод дозволив розкрити глибинний зміст правових принципів і традицій, відображених у нормативних актах, а також простежити еволюцію значень правових норм крізь призму правової культури та історичного досвіду.

Логіко-семантичний метод сприяв удосконаленню категоріального апарату дослідження, уточненню та деталізації понять “історизм”, “правова спадковість” та “правова культура” (підрозділ 2.3.). Логіко-правовий метод дав можливість обґрунтувати значення принципу історизму для формування правової культури та правосвідомості в умовах соціальних трансформацій, а також для визначення шляхів збереження правової ідентичності в умовах змін суспільного устрою (підрозділ 3.2.).

Аксіологічний підхід забезпечив аналіз значення історичних цінностей у формуванні правових систем, зокрема у контексті їхньої гармонізації з

сучасними вимогами суспільства, що дозволило обґрунтувати роль історизму у забезпеченні стійкості правової системи (підрозділи 3.1., 3.2.).

Антропологічний підхід дозволив описати зв'язок між історичними правовими традиціями та їхнім впливом на формування правової ідентичності особи, що є основою для гармонійного розвитку суспільства (підрозділи 2.2., 2.1.).

Загальні прийоми наукового пізнання – аналіз і синтез (підрозділи 1.1., 1.2.), дедукція та індукція (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3.), абстрагування (розділи 2, 3) і конкретизація (підрозділи 3.1., 3.2) – використовувалися на всіх етапах дослідження.

Крім того, застосування принципу історизму дозволило дотриматися таких загальних принципів наукового пізнання, як системність, об'єктивність, комплексність та історична обґрунтованість, що забезпечило всебічність аналізу.

Результати роботи базуються на ретельному використанні зазначених методів, що у своїй сукупності дало змогу всебічно висвітлити проблематику історизму у правовій науці.

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження склали праці вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі історії права, філософії права, порівняльного правознавства та теорії держави і права.

Нормативна база дослідження включає: Загальна декларація прав людини 1948 року, Конституція США 1787 року, Цивільний кодекс Франції 1804 року, Codice Civile Італії 1865 року, Кіотський протокол 1997 року, Factory Act 1833 року, Велика хартія вольностей, Декларація прав людини і громадянина 1789 року, Конституція Пилипа Орлика, Англійський Білль про права 1689 року, Наполеонівський кодекс, Німецький цивільний кодекс та ін. У роботі були використані профільні офіційні документи різних країн.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що робота є одним із перших комплексних досліджень, в якому з використанням сучасних наукових праць та методів наукового пізнання визначено теоретико-

методологічні засади принципу історизму в сучасній юриспруденції. У результаті проведеної роботи сформульовано нові наукові положення та висновки, які запропоновані здобувачем особисто. Основні з них такі:

уперше:

розкрито гносеологічний статус принципу історизму у структурі сучасного праворозуміння. Уперше доведено, що принцип історизму відіграє не лише евристичну або ретроспективно-аналітичну роль у правових дослідженнях, але й виконує гносеологічну функцію, формуючи підстави для осмислення права як знання, що еволюціонує у часі. Показано, що історизм є ключовим елементом у формуванні правової свідомості, оскільки дозволяє виявляти трансформації понять «право», «справедливість», «закон» у змінних історико-культурних контекстах. Це дає підстави розглядати історизм як компонент гносеологічної моделі праворозуміння, яка базується на принципах спадковості, критичної рефлексії та правової пам'яті;

обґрунтовано роль принципу історизму як інструмента критичного правового мислення. Продемонстровано, що принцип історизму здатен виконувати функцію критичної методології, що дозволяє не лише пояснювати правову дійсність у світлі минулого, але й піддавати сумніву усталені нормативні конструкти. Історизм у цьому сенсі виводиться за межі дескриптивного підходу та розглядається як засіб переосмислення правових доктрин, їх нормативного ядра та культурного контексту. Він виступає фундаментом для побудови нових парадигм праворозуміння, здатних адаптуватися до умов змінності й динаміки сучасного правового світу;

запропоновано нове розуміння юридичної етнології як методологічного інструменту гармонізації правових систем. Цей підхід передбачає інтеграцію локальних правових традицій у загальнонаціональні та міжнародні правові структури шляхом правового плюралізму й етнографічного аналізу із врахуванням соціокультурного контексту. Такий підхід забезпечує баланс між універсальними правовими стандартами та правовою ідентичністю окремих спільнот;

систематизовано механізми методологічного синтезу, що ґрунтуються на принципі історизму. Запропоновано концептуалізацію принципу історизму як інтеграційного методу, який поєднує різноманітні підходи: герменевтичний, аксіологічний, антропологічний, порівняльно-правовий та інші. Історизм представлено як концептуальний каркас для формування міждисциплінарного підходу до права, що дозволяє комплексно аналізувати правові явища в їхній історичній, культурній, соціальній і нормативній детермінації. Такий синтез відкриває нові можливості для системного осмислення правових процесів, заснованих на історичній пам'яті, правовій тягlostі та культурній обумовленості.

Удосконалено:

методологічну основу аналізу правових явищ, яка базується на поєднанні історичного підходу з ґносеологічним і міждисциплінарним аналізом. Замість суто історико-догматичного підходу, запропоновано цілісну методологічну конструкцію, що передбачає вивчення права як динамічного феномену, котрий формується у взаємодії історичних наративів, культурних контекстів і трансформацій правосвідомості. Такий підхід дозволив поглибити розуміння права як плинного, багатовимірного та контекстуально змінного явища, що потребує історично чутливої аналітики;

інструментарій оцінки правових реформ шляхом включення історизму як критерію методологічної релевантності правових змін. Запропоновано оцінювати ефективність і легітимність реформ не лише за правовими або соціальними показниками, а й з позицій спадковості, відповідності історичній логіці розвитку правової системи та наявності зв'язку з попередніми нормативними моделями. Такий підхід забезпечує уникнення нормативного розриву, сприяє стабільності правового порядку і знижує ризики правової дезінтеграції у перехідні періоди;

підхід до розуміння правової спадковості не як механічного наслідування норм, а як процесу усвідомленої трансформації історичних правових принципів із урахуванням сучасних викликів. Визначено критерії правової спадковості, що

включають структурну тяглість нормативної системи, інституційну спадкоємність та ціннісну відповідність. Запропонована модель спадковості дозволяє гармонізувати минулі правові форми з сучасним законодавством без втрати легітимності і правової культури;

підходи до формування правничої освітньої парадигми, у якій історизм відіграє ключову роль як основа критичного мислення й аксіологічного аналізу. Запропоновано включення історико-методологічного компоненту до навчальних курсів, що забезпечить розуміння еволюції правових систем, механізмів правової рецепції, особливостей трансформації правових ідей. Такий підхід сприяє підготовці фахівців, здатних аналізувати право у його історичній тяглості, оцінювати реформаторські процеси з урахуванням правової ідентичності суспільства та розуміти право не лише як набір норм, а як культурно-історичне явище.

Дістали подальшого розвитку:

концепція історизму як інструмента інтеграції української правової системи в європейський правовий простір. У роботі підкреслено, що принцип історизму дозволяє здійснювати гармонізацію не шляхом прямої рецепції норм, а через врахування національних правових традицій, історичного досвіду й культурних архетипів, що забезпечує більш глибоке й органічне засвоєння загальнолюдських правових цінностей;

підхід до законодавчої техніки, який базується на концепції історичної чутливості нормотворення. Обґрунтовано, що врахування історичного контексту, правової спадщини та правових архетипів під час створення нових норм дозволяє забезпечити тяглість правового регулювання, підвищити його легітимність і стабільність. Особливу увагу приділено можливості застосування історизму у процесі кодифікації, адаптації зарубіжного досвіду, правової модернізації;

розширено підхід до правової культури як динамічного феномену, що формується на перетині традиції, сучасної правосвідомості й історичного досвіду. Підкреслено, що принцип історизму сприяє вихованню глибшого

правового мислення, здатного оцінювати сучасні юридичні реалії через призму тягlosti правових ідей. Запропоновано конкретні напрями формування правової культури — від змісту юридичної освіти до механізмів правової комунікації — які враховують потребу суспільства у ціннісно навантаженому, а не лише нормативно-формалізованому правовому порядку;

уточнено роль історизму як інструмента системності та узгодженості нормативного масиву в умовах нормативного плюралізму. Історизм тут виступає як регулятор внутрішньої логіки законодавства, що дозволяє уникати фрагментарності, суперечливості та правового розриву між минулим і сучасністю. Акцент зроблено на нормативній і ціннісній спадкоємності як критеріях сталого правового розвитку;

поглиблено підхід до правової просвіти як складника правової культури, де історизм виконує функцію когнітивного містка між нормативним змістом права та його ціннісно-історичним підґрунтям. Обґрунтовано, що ознайомлення громадян із правовою історією сприяє зростанню рівня довіри до правових інститутів, формуванню активної правової позиції та розширенню суспільного діалогу щодо напрямів правової трансформації.

Додатково, у роботі запропоновано нові підходи до дослідження правових систем з урахуванням їх історичної еволюції та розроблено інструменти для оцінки ефективності правових реформ із позиції історизму. Запропоновано критерії оцінки правової спадковості, що дозволяють забезпечити узгодженість між минулим і сучасним у правовій системі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені в роботі висновки і пропозиції можуть бути використані у:

— правотворчій діяльності — для вдосконалення національного законодавства через інтеграцію історичного підходу у процес кодифікації та гармонізації нормативно-правових актів, що забезпечить стабільність та спадковість правової системи;

— науково-дослідній діяльності — для розробки та уточнення теоретико-методологічних основ юридичних досліджень, зокрема у сферах, пов'язаних із

правовою культурою, правовою спадковістю та інтеграцією принципу історизму в правотворчість;

— навчальному процесі — при викладанні дисциплін, пов'язаних із теорією держави і права, історією правових систем, правовою культурою, а також у підготовці спеціалізованих курсів, посібників та підручників для студентів юридичних факультетів.

Крім того, результати дослідження можуть бути використані під час підготовки рекомендацій щодо впровадження історичного підходу у процес реформування національного законодавства. Вони також мають значення для формування державної правової політики, орієнтованої на збереження національних традицій у контексті інтеграції міжнародних правових стандартів.

Апробація результатів дослідження.

Основні положення результатів дисертаційного дослідження, винесені узагальнення і висновки обговорено на засіданнях кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія», а також були оприлюднені та обговорювалися на такій національній науково-практичній конференції «Стратегії і трансформації юридичної науки в умовах сталого розвитку суспільства» (м. Рівне, 6-7 грудня 2024 р.)

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію матеріалів дисертації в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Завальнюк І. В. Вплив принципу історизму на еволюцію сучасного права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 4. С. 3-8.
URL: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-4-1>

2. Завальнюк І. В. Історизм у сучасному праворозумінні: вплив історичної школи права. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2024. № 3. С. 1-6.

URL: https://www.juris.vernadskeyjournals.in.ua/journals/2024/5_2024/3.pdf

3. Завальнюк І. В. Правова етнологія: історичний підхід до аналізу правових систем. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 12. С. 33 – 35. URL: http://lsej.org.ua/12_2024/6.pdf

4. Завальнюк І. В. Історизм у правовій етнографії: методологія та практичне значення. *Право та державне управління*. 2024. №2. С. 434-439. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2024/60.pdf

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають наукові результати дисертації:

5. Завальнюк І. В. Методологічні принципи у праві: місце принципу історизму // Стратегії і трансформації юридичної науки в умовах сталого розвитку суспільства. Матеріали ІІ науково-практичної конференції (м. Рівне, 6-7 грудня 2024 р.). – Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2024. С. 7 - 10. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/download/123/1756/3675-1?inline=1>

Характеристика особистості здобувача. Завальнюк І.В. має другий (магістерський) рівень вищої юридичної освіти. У 2020 році закінчила Національний університет «Одеська юридична академія» та отримала диплом з відзнакою, за ступенем вищої освіти «бакалавр» за спеціальністю 081 «Право». У 2022 році закінчила магістратуру Національного університету «Одеська юридична академія», отримала диплом з відзнакою, спеціальність 081 «Право», також у 2022 році закінчила Міжнародний гуманітарний університет та отримала диплом з відзнакою за спеціальністю «Філологія» та отримала диплом з відзнакою та в результаті здобула кваліфікацію ступінь вищої освіти магістр, спеціальність «Право» та «Філолог, перекладач, викладач англійської та німецької мов та літератури». Володіє українською, англійською, німецькою мовами. Має наукові публікації, з яких 4 статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 1 публікація – тези доповіді на національній науково-практичній конференції.

Особистий внесок дисертанта. Усі висновки, узагальнення, припущення, пропозиції, положення новизни, що виносяться на захист, і висновки, зроблені в цій дисертації, автор зробив самостійно, апробував й опублікував одноособово.

Полягає у отриманні наукових результатів, що містяться в дисертації. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, усі сформульовані в ньому положення і висновки обґрунтовано на підставі особистих досліджень автора. Автором одноосібно написано ряд статей та доповідей, що склали основу даного дослідження. У дисертації не було використано жодних ідей та розробок, які могли б належати співавторам.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана сучасною науковою мовою, стиль викладання відповідає прийнятному у науковій літературі й забезпечує легкість та доступність сприйняття наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження.

У результаті попередньої експертизи дисертації Завальнюк І.В. та повноти основних результатів дослідження.

Відповідність дисертації вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Загальний висновок. Враховуючи викладене вважаємо, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Завальнюк Ірини Володимирівни на тему «Принцип історизму в сучасній юриспруденції», відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03.04.2019 р., № 283), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р. № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету

Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 та рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Завальнюк Ірини Володимирівни на тему «Принцип історизму в сучасній юриспруденції», представленої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Завальнюк Ірини Володимирівни відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

3. Рекомендувати дисертацію Завальнюк Ірини Володимирівни на тему «Принцип історизму в сучасній юриспруденції» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

4. Запропонувати Вченій раді Національного університету «Одеська юридична академія» персональний склад разової спеціалізованої вченої ради з правом прийняття до розгляду та проведення публічного захисту дисертації Завальнюк Ірини Володимирівни на тему «Принцип історизму в сучасній юриспруденції», зокрема:

1. Голова ради — Мельничук Ольга Степанівна, д.ю.н., професор, професор кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія».

Рецензенти:

2. Рязанов Михайло Юрійович, к.ю.н., доцент, доцент кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія»;

3. Дудник Руслана Миколаївна, к.ю.н., доцент кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія».

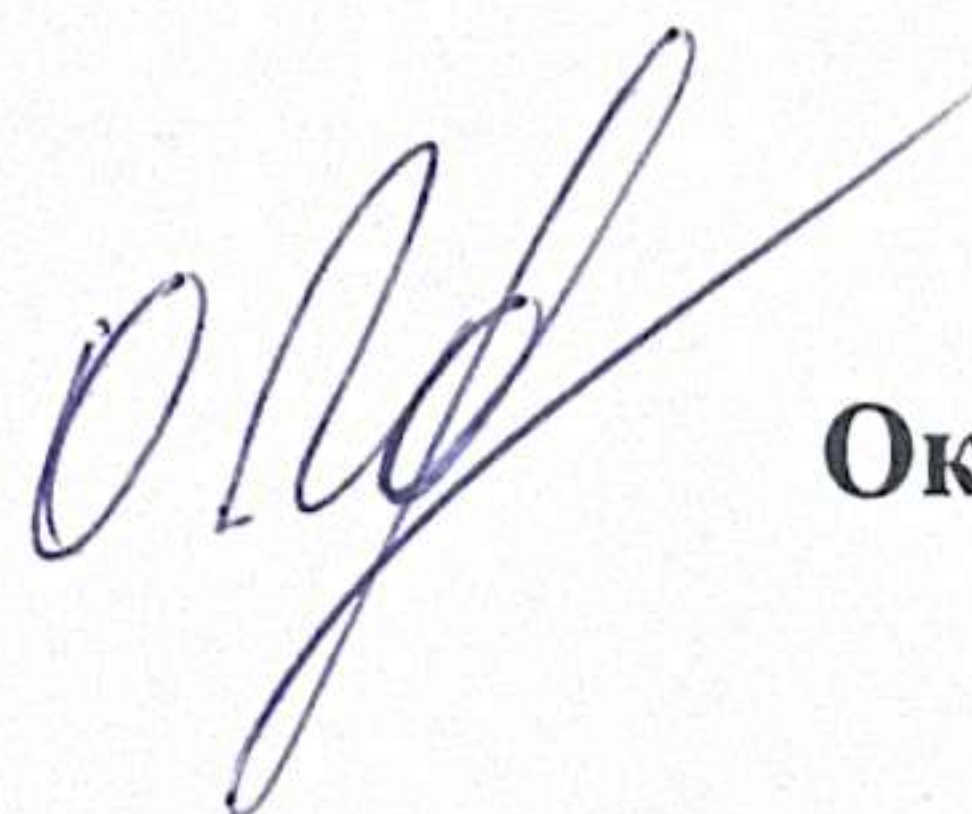
Офіційні опоненти:

4. Матвєєва Лілія Георгіївна, д.ю.н., професор, професор кафедри загальноправових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ;

5. Атаманова Наталя Віталіївна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін Міжнародного гуманітарного університету;

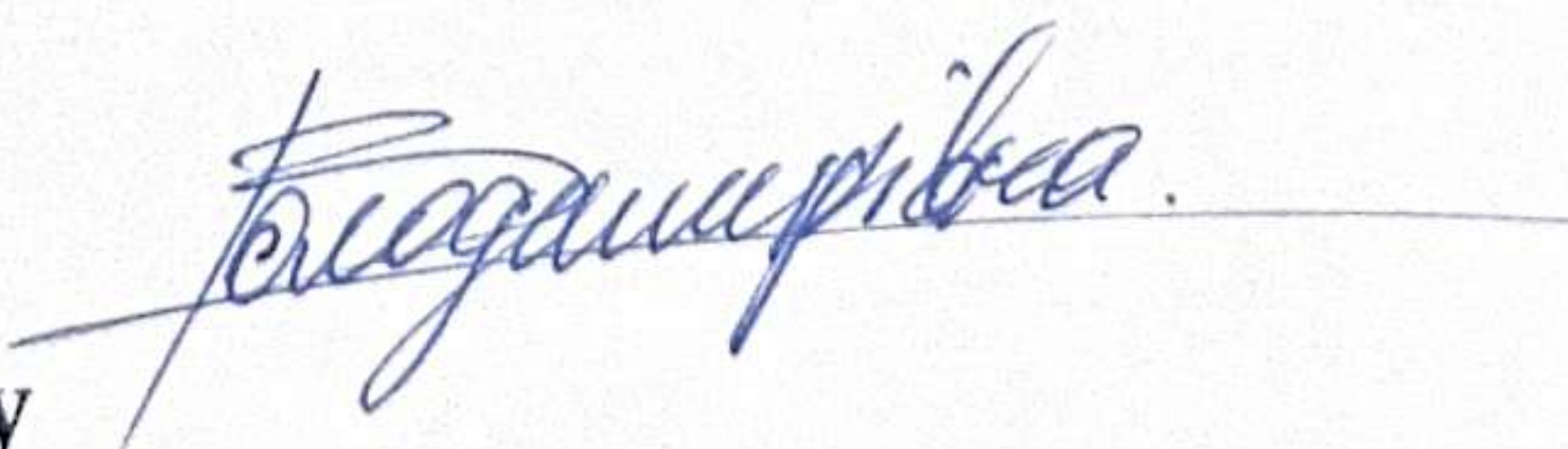
Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за — 5; проти — немає; утримались — немає.

**Головуюча на засіданні,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри історії
держави та права
Національного університету
«Одеська юридична академія»,**

Оксана ГОРЯГА

**Секретар на засіданні
лаборант кафедри історії
держави та права
Національного університету
«Одеська юридична академія»**

Вікторія КОЛОТИЛО